

ร่ำวงย่อนยุค อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ : อัตลักษณ์และ บทบาทต่อชุมชน

The Political Ramwong Yond-Yuk in Lom Sak District,
Phetchabun Province: Identity and Role in
Community

ประยูร ลิ้มสุข¹

Prayoon Limsuk

บทคัดย่อ

ร่ำวงย่อนยุคมีพัฒนาการมารากร่ำวงมาตรฐาน มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนารูปแบบการแสดงและบทเพลงผ่านระบบการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ร่ำวงย่อนยุค อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และ 2) เพื่อศึกษาบทบาทร่ำวงย่อนยุคต่อ ชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการเก็บข้อมูลจากภาคสนาม ระยะเวลาที่ ทำการศึกษา เริ่มตั้งแต่เดือน มกราคม พ.ศ. 2561 ถึงเดือน สิงหาคม พ.ศ. 2561 การเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์และการสังเกต เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต โดยศึกษาจากกลุ่มผู้รู้จำนวน 8 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ (นักดนตรี นักร้อง นางรำ ผู้กำกับเครื่องเสียง) จำนวน 10 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูล (ผู้บริหารชุมชน นักร่ำวงและผู้ชม) จำนวน 30 คน และนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analytics) จากการวิจัยพบ อัตลักษณ์ (Identity) หรือภาพรวมของร่ำวงย่อนยุคของร่ำวงย่อน

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชานาฏศิลป์และศิลปะการแสดง
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ยุค อำเภอลำลือ จังหวัดเพชรบูรณ์ ประกอบด้วย 1) เครื่องดนตรี 4 กลุ่ม ได้แก่ เครื่องสาย เครื่องเป่า เครื่องลั่นนิ้ว และเครื่องประกอบจังหวะ 2) รูปแบบการแสดง แบ่งเป็น ลักษณะบทเพลงและขั้นตอนการแสดง 3) ลักษณะการแต่งกาย 4) อุปกรณ์ประกอบการแสดง และ 5) การศึกษาบทบาทท่ารำย่อนยุคต่อชุมชน ได้แก่ วัฒนธรรมประเพณีและเศรษฐกิจชุมชน

คำสำคัญ : รำย่อนยุค อัตลักษณ์รำย่อนยุค บทบาทท่ารำย่อนต่อชุมชน อำเภอลำลือ

Abstract

Ramwong Yond-Yuk developed has changed the way the show. Song through the cultural diffusion system. This research is a qualitative research with the objective of researching 1) to study the Ramwong Yond-Yuk in Lom Sak district, Phetchabun province. To study the role of Ramwong Yond-Yuk in Lom Sak district, Phetchabun province. The data collected from the field and data from the field study period. Starting from January 2018 until August 2018 Field Information The interviews and observations of the instruments used in the research were interviews and observations. Practitioner And general informants The results are presented in descriptive form. The research found. Identities Ramwong Yond-Yuk in Lom Sak District, Phetchabun Province. The instrument consists of 4 groups of instruments. Stringed instruments Wind instrument Keyboard Instruments and Percussion. The format of the show consists of the theme song used and the stage of the show. Costume actor and display equipment. And role-playing. Can be separated. Culture, tradition and community economy.

Keywords : Ramwong Yond-Yuk, Lom Sak District, Phetchabun Province, Identity, Role in community

บทนำ

วัฒนธรรมในบริบทชุมชน แสดงออกถึงลักษณะเฉพาะหรือความเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน รูปแบบการใช้วัฒนธรรมในแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละชุมชนนั้นๆ วัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดเป็นวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมและสืบทอดต่อเป็นประเพณีและวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกัน เช่น ในแต่ละชุมชนมีสถาบันการปกครองที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน มีบริบทเนื้อหาของการคงอยู่ในการดำรงชีวิต มีการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงในแต่ละปัจจัยแตกต่างกันไป ดังนั้น จึงแสดงให้เห็นว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีความสำคัญอย่างมากในการพัฒนาชุมชนทั้งชุมชนขนาดเล็กหรือชุมชนขนาดใหญ่ ตลอดจนระดับประเทศ ดังจะเห็นได้ว่าผลกระทบของการพัฒนาประเทศโดยไม่ได้คำนึงถึงการพัฒนาที่มีความแตกต่างกันตามความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทำให้เกิดช่องว่างของการพัฒนาหรือเกิดผลกระทบในการพัฒนาประเทศ เป็นสาเหตุที่ทำให้บางชุมชนไม่ได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่เหมาะสม (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2543, หน้า 29)

ศิลปะการแสดงดนตรีเป็นวัฒนธรรมประจำกลุ่มชาติพันธุ์ แสดงออกถึงเชื้อชาติ สะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองและองค์ความรู้ทางศิลปะของแต่ละชาติพันธุ์ ชนชาติมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม ธรรมชาติ ตลอดจนองค์ประกอบที่หลากหลาย เช่น วิถีชีวิต พื้นที่ในการอยู่อาศัย ศิลปะ ภาษา วรรณคดี วัฒนธรรม ประเพณี ศิลปะการแสดงและดนตรี ดนตรีแต่ละชนชาติได้สืบทอดต่อกันมาจนเป็นดนตรีของกลุ่มชนชาตินั้นๆ ลักษณะของดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์มีความแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ วัฒนธรรมความรู้สึนึกคิดและวัตถุที่เป็นสื่อแสดงออก ดนตรีแต่ละท้องถิ่นเรียกว่าดนตรีประจำถิ่นหรือดนตรีพื้นเมืองบทเพลงมีความเรียบง่าย เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงที่ใช้บรรเลงในโอกาสหรือในพิธีการต่างๆ เครื่องดนตรี วงดนตรี บทเพลง ลีลาการการขับร้อง การแสดง การละเล่น การ

เต้นรำ วิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีตเกี่ยวข้องกับดนตรีเพราะคนไทยเป็นชนชาติที่รักความสนุก และความรื่นเริงซึ่งเป็นสาระสำคัญของชีวิต หากชีวิตมีความสุข สนุกสนานและมีความรื่นเริง ชีวิตนั้นก็ป็นชีวิตที่ดีและสมบูรณ์ (กนก คล้ายมุข, 2543, หน้า 22)

การละเล่น “ร่ำวง” ในช่วงแรกนิยมเล่นเพลงปลุกใจประกอบจังหวะร่ำวงโดยใช้กลอง และเครื่องประกอบจังหวะ ได้แก่ ลูกชัด ฉิ่ง ฉาบ ฯลฯ มีนางรำและนักร้อง ต่อมาได้เกิดกระแสนิยมใช้เครื่องดนตรีต่างประเทศประเภทเครื่องเป่ามาบรรเลง ทำให้จังหวะร่ำวงมีความเป็นสากลมากขึ้น วิฤตการณ์ของร่ำวงย้อนยุคที่ก่อให้เกิดการสูญหายหรือเสื่อมความนิยมมีสาเหตุที่เกิดจากการทะเลาะวิวาทในพื้นที่หรือในระหว่างทำการแสดง เนื่องจากการแสดงร่ำวงย้อนยุคจะมีการออกรอบโดยมีนางรำที่มีรูปร่างหน้าตาดีเป็นจุดสนใจให้บรรดาผู้ที่ชื่นชมซื้อตั๋วเข้ามาร่ำวง และมีพฤติกรรมการติดตามคณะร่ำวงที่ตนสนใจไปตามงานต่างๆ ทำให้เกิดการเข่นกัน ด้วยสาเหตุนี้จึงทำให้เกิดการแย่ง “นางรำ” กันขึ้น จนเป็นสาเหตุให้เกิดการทะเลาะวิวาทจนยากแก่การควบคุม ทำให้ทางราชการต้องสั่งยกเลิก และห้ามมีการแสดงร่ำวงตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นอำเภอขนาดใหญ่ตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดเพชรบูรณ์ 44 กิโลเมตร คำว่า “หล่มสัก” เพี้ยนมาจากคำว่า “ลุ่มสัก” หมายถึงลุ่มแม่น้ำป่าสัก หรือ เมืองที่มีแม่น้ำป่าสักไหลผ่านพื้นที่ในอำเภอหล่มสักชาวหล่มสักสืบเชื้อสายมาจากเวียงจันทน์ เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ตัวเองว่า “ลาวหล่ม” หรือ “ไทหล่ม” ปัจจุบันชุมชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ยังคงมีการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงร่ำวงย้อนยุคและได้รับความนิยมในกลุ่มคนผู้สูงอายุที่เข้ามามีส่วนร่วมในการสืบทอดและอนุรักษ์ร่ำวงย้อนยุค สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบันที่ประเทศไทยกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ คือ มีอัตราการเกิดน้อยลง และมีผู้สูงอายุมากขึ้น ก่อให้เกิดการสืบสานองค์ความรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมการแสดงร่ำวงย้อนยุคของอำเภอหล่มสัก ที่มีการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่นิยมในปัจจุบัน ซึ่งเทศบาลเมืองหล่มสักได้จัดกิจกรรมโครงการถนนคนเดินไทหล่มทุกวันเสาร์ และมีกิจกรรมการร่ำวงย้อนยุคในทุกสัปดาห์

ปัจจัยที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงในเบื้องต้นเกี่ยวกับการร่วมนยุคพบว่า การถ่ายทอดสืบสานการเล่นร่วมนยุค ทางด้านวัฒนธรรม องค์ความรู้ในปัจจุบันประสบปัญหาหลายประการ ประเด็นที่สำคัญ คือ สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญทางเทคโนโลยี หรือมีกิจกรรมการเล่นรูปแบบใหม่ที่น่าสนใจผ่านสื่อในยุคดิจิทัลได้เข้ามาแทนที่และได้รับความนิยมมากกว่าการเล่น ตลอดจนวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนไทยมากขึ้น จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาวิจัยเรื่อง ร่วมนยุค อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ : อัตลักษณ์และบทบาทต่อชุมชน เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ร่วมนยุคและบทบาทร่วมนยุคต่อชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นการศึกษาองค์ความรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้ที่มีความสนใจ และเป็นแนวทางการอนุรักษ์หรือสืบทอดองค์ความรู้สู่เยาวชนรุ่นหลังสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ร่วมนยุค อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์
2. เพื่อศึกษาบทบาทร่วมนยุคต่อชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

กระบวนการวิจัย หรือ วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร และ กลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้เป็นกลุ่มประชากรในเขตพื้นที่ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ และวิธีการสังเกตจากกลุ่มผู้รู้ (Key Informants) จำนวน 8 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จำนวน 10 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) จำนวน 30 คน ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในเขตพื้นที่วิจัย

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. แบบสำรวจ (Preliminary Survey Form) เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้น เพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไปของกลุ่มประชากรหรือตัวอย่าง โดยผู้วิจัยกำหนดประเด็นเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ รำวงย้อนยุค สังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมที่มีผลต่อรำวงย้อนยุค อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการรวบรวมแหล่งข้อมูล

2. แบบสังเกต (Observation Form) เป็นแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ใช้กับกลุ่มผู้รู้ และกลุ่มผู้ปฏิบัติ

3. แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) มี 2 แบบคือ

3.1 สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Form) ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป เช่น ชื่อ นามสกุล เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ที่อยู่ เป็นต้น ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับอัตลักษณ์และบทบาทต่อสังคม ของรำวงย้อนยุค อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

3.2 สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview Form) แบบสังเกต (Observation Form) มี 2 แบบ คือ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation Form) และแบบสังเกตไม่มีส่วนร่วม (Non - Participant Observation Form) เพื่อใช้สังเกตกลุ่มเป้าหมายของประชากรในพื้นที่ที่ทำการวิจัยโดยผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตสภาพทั่วไปภายในชุมชน เช่น ที่ตั้งชุมชน กลุ่มประชากร อาชีพ การละเล่น การแสดงที่มีผลต่อชุมชน และรูปแบบความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมกับชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยยึดหลักข้อมูลที่มีลักษณะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีวิธีการเก็บข้อมูล ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรางวัลย้อนยุค วัฒนธรรม สังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม โดยค้นคว้าเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิจากหน่วยงานราชการ งานวิจัย ปรินทิพนิพนธ์ ภาคินิพนธ์ การศึกษาค้นคว้าอิสระ อินเทอร์เน็ต และวิทยุทัศน์

2. การเก็บข้อมูลจากภาคสนาม เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากพื้นที่ที่ทำการวิจัยโดยวิธีการสำรวจจากแบบสำรวจ การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) และไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) แบบสังเกต (Observation) ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

การวิเคราะห์ข้อมูล หรือ สถิติที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการศึกษาเอกสารข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากการบันทึกรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยจำแนกข้อมูลแยกออกตามประเด็นวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ และตรวจสอบความสมบูรณ์ความถูกต้องอีกครั้งหนึ่งว่าข้อมูลที่ได้นั้นมีความครบถ้วนเพียงพอเหมาะสมกับการนำไปวิเคราะห์และสรุปผล ในกรณีที่ข้อมูลที่ได้มานั้นมีความไม่สอดคล้องกัน ผู้วิจัยจะใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) หากมีข้อมูลส่วนใดไม่สมบูรณ์ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม และใช้วิธีการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ผลวิจัยปรากฏว่า
อัตลักษณ์ร่วมนัยยุค อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

อัตลักษณ์ (Identity) ราชบัณฑิตยสถาน (2554) ได้ให้ความหมายว่า ผลรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ อัตลักษณ์ร่วมนัยยุค อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เกิดขึ้นภายหลังการก่อตั้งอำเภอหล่มสัก หรือ เทศบาลเมืองหล่มสัก เดิมตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลวัดป่า และตำบลตาลเดี่ยวในเขตการปกครองของ อำเภอวัดป่า จังหวัดหล่มสักดี ภายหลังในปี พ.ศ. 2473 ก่อนเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ได้เกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจตกต่ำภายในประเทศ จึงนำไปสู่ นโยบายการยุบเลิกจังหวัดที่มีขนาดเล็ก และมีผลทำให้จังหวัดหล่มสักได้ถูกปรับเปลี่ยนโครงสร้างระบบการบริหารราชการแผ่นดินเป็นอำเภอหล่มสัก ขึ้นตรงกับจังหวัดเพชรบูรณ์ ต่อมาคณะรัฐมนตรีของรัฐบาลในขณะนั้นที่มี จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีได้พิจารณาเห็นว่ากรุงเทพฯ ซึ่งเป็นเมืองหลวงไม่มีความปลอดภัยจากเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 จึงคิดย้ายเมืองหลวงไปอยู่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์เพื่อหลบภัยและให้เกิดความปลอดภัยได้ส่งเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่เข้าไปสำรวจพื้นที่ในจังหวัดเพชรบูรณ์และอำเภอหล่มสัก พบว่าเขตพื้นที่ตำบลวัดป่าและตำบลตาลเดี่ยวที่มีเขตติดต่อกันมีสภาพเป็นชุมชนเก่าทั้ง 2 ตำบลและได้เสนอแนะว่าควรจะมีการปรับปรุงเขตการปกครอง ใน 2 ตำบล ให้มีความเจริญก้าวหน้าและปรับปรุงระบบการสุขาภิบาลให้ดียิ่งขึ้นในรูปแบบของเทศบาลตำบลและใช้รูปแบบการปกครองตนเอง ปัจจุบัน อำเภอหล่มสัก เป็นชุมชนที่มีประเพณีวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ และมีความหลากหลายสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวหล่มสักที่ยังคงสืบทอดมาถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง งานบุญข้าวประดับดิน งานบุญบั้งไฟ งานพาข้าวหย่อง การเลี้ยงกลอง การล่องโคมไฟ การตีมด การทอผ้าพื้นเมือง การแสดงแมงต๊อบเต่า หมอลำ การแสดงจ๊วงานศาลเจ้าพ่อกกไทร หรือ การแสดงร่วมนัยยุค ถนนคนเดินไทหล่ม เป็นต้น

รางวัลย้อนยุคอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นกิจกรรมที่ทำการแสดงประจำอยู่ที่ ตลาดถนนคนเดินไทหล่ม ตั้งอยู่บริเวณถนนรณกิจ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ตั้งแต่บริเวณหอนาฬิกาถึงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ภายในตลาดมีบ้านเรือนไม้รูปแบบโบราณ 2 ชั้นตั้งอยู่ทั้งสองฝั่งถนน และเป็นถนนสายวัฒนธรรมของพื้นที่อำเภอหล่มสัก มีการตั้งร้านจำหน่ายสินค้า และมีกิจกรรมหลากหลายภายในตลาดถนนคนเดินซึ่งเปิดในวันเสาร์ ตั้งแต่เวลา 17.00 – 22.00 น. พ่อค้าแม่ค้าส่วนมากเป็นคนในพื้นที่อำเภอหล่มสักจะเริ่มเข้ามาตั้งร้านค้าตั้งแต่เวลา 14.00 น. เป็นต้นไป สินค้ามีหลากหลายรูปแบบ ทั้งสินค้าในกลุ่มร่วมสมัย สินค้าพื้นเมือง และกิจกรรมมีชีวิต อาหาร การทอผ้า การตีมีด การแสดงงานสร้างสรรค์ด้านศิลปกรรม การแสดงพื้นบ้าน และการแสดงรางวัลย้อนยุค เพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องได้เห็นถึงความหลากหลายภายในงาน และสามารถร่วมสนุกกับกิจกรรมได้อย่างสนุกสนาน เป็นถนนสายวัฒนธรรมที่ถูกจัดอันดับเป็น 1 ใน 10 ของประเทศไทย

ผู้วิจัยได้ศึกษาอัตลักษณ์ของรางวัลย้อนยุค อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ แบ่งเป็น 4 ด้าน 1) ด้านเครื่องดนตรี 2) ด้านรูปแบบการแสดง 3) ด้านลักษณะการแต่งกาย และ 4) ด้านอุปกรณ์ประกอบการแสดง มีรายละเอียด ดังนี้

เครื่องดนตรี

จากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลด้านเครื่องดนตรีของรางวัลย้อนยุค อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่าเครื่องดนตรีที่นำมาใช้บรรเลงประกอบการรางวัลย้อนยุค มีการปรับเปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและการปกครองตามยุคสมัย ชุมชนหล่มสักเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายและมีการอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ เช่น กลุ่มที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ จะเรียกตัวเองว่า “ลาวหล่ม” หรือ “ไทหล่ม” กลุ่มที่อพยพมาจากอุบลราชธานีหรือแขวงจำปาสัก จะเรียกตัวเองว่า “ไทใต้” นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพเข้ามาจากทางภาคเหนือ ภาคกลาง และกลุ่มชนชาวจีน สภาพทางภูมิศาสตร์พื้นที่ของจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นพื้นที่ทางยาวมีลักษณะเป็นแอ่งกระทะตั้งอยู่ระหว่างทิวเขาทั้งฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกมีคุณลักษณะ

เป็นภาคเหนือตอนล่าง ภาคกลางตอนบน อีกทั้งยังมีพื้นที่ติดกับภาคอีสาน ตอนบนทำให้มีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ หลากหลายวัฒนธรรมและการละเล่น

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในชุมชนอำเภอหล่มสักก่อให้เกิดรูปแบบศิลปะการแสดงที่มีความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลง การพัฒนา และการรับวัฒนธรรมผ่านระบบการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นกับศิลปะการแสดงร่ายย่อนยุคในพื้นที่อำเภอหล่มสัก โดยเริ่มจากการการขับร้องประกอบจังหวะกลอง และเครื่องกระทบ ต่อมาได้นำเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายหรือพิณมาผสม เนื่องจากเป็นเครื่องดนตรีที่ชาวไทยใต้ที่อพยพมาจากอีสาน ได้นำติดตัวมาพร้อมกับแคนและมีการพัฒนามาตามยุคสมัย

เครื่องดนตรีนำมาที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงรำวงย้อนยุค อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. เครื่องสาย (String Instrument) ประกอบด้วย กีตาร์ 2 ตัว ได้แก่ กีตาร์โซโล มีหน้าที่บรรเลงทั้งการบรรเลงเดี่ยวและคอร์ด กีตาร์คอร์ดมีหน้าที่บรรเลงคอร์ดหรือแนวประสานกับกีตาร์โซโล และกีตาร์เบส 1 ตัว มีหน้าที่บรรเลงคอร์ดเพื่อสนับสนุนการบรรเลงของกีตาร์โซโล กีตาร์คอร์ด และภาพรวมของบทเพลงให้มีน้ำเสียงหนักแน่นมากขึ้น

2. เครื่องลมไม้ (Woodwind Instrument) ได้แก่ อัลแซกโซโฟน (Alto saxophone) 1 ตัว มีหน้าที่บรรเลงในท่อนนำหรือท่อนโซโล นิยมใช้ในบทเพลงลูกทุ่งที่นำมาบรรเลงในการรำวง

3. เครื่องลิ่มนิ้ว (Keyboard Instrument) ได้แก่ คีย์บอร์ด 1 ตัว ออร์แกน 1 ตัว คีย์บอร์ดเป็นเครื่องดนตรีสมัยใหม่ที่พัฒนามาจากระบบอิเล็กทรอนิกส์ มีน้ำเสียงของเครื่องดนตรีที่เสมือนจริง นักดนตรีสามารถเลือกเสียงมาใช้บรรเลงบทเพลงในยุคปัจจุบัน ออร์แกน เป็นเครื่องดนตรีที่สร้างขึ้นมาในยุคบาโรค (ค.ศ.1826-1725) นิยมใช้บรรเลงประกอบการขับร้องในโบสถ์ของชาวคริสต์เตียน และพัฒนาเป็นอิเล็กทรอนิกส์ออร์แกน นิยมนำมาใช้

บรรเลงในบทเพลงสมัยนิยม ให้อารมณ์น้ำเสียงก้องกังวาน บรรเลงทั้งแนวทำนองและคอรัส

4. เครื่องประกอบจังหวะ (Percussion Instrument) วงดนตรีที่บรรเลงประกอบการร้องย้อนยุคอำเภอลำลือ ใช้เครื่องประกอบจังหวะกำหนดรูปแบบการบรรเลงในลีลาของจังหวะต่างๆ และกำหนดอัตราความซ้ำเร็วของจังหวะที่เหมาะสมกับบทเพลงที่มีความหลากหลายตามสมัยนิยม เครื่องประกอบจังหวะที่นิยมนำมาใช้ได้แก่ กลองชุด 1 ชุด กลองทอมบา 1 ชุด แทมโบรีน ฉาบเล็กและฉิ่ง

รูปแบบการแสดง

รูปแบบการแสดงร้องย้อนยุค อำเภอลำลือ จังหวัดเพชรบูรณ์ ประกอบไปด้วย 1) ลักษณะบทเพลง 2) ขั้นตอนการแสดง จากการศึกษาพบว่า บทเพลงที่นำมาบรรเลงประกอบการร้องย้อนยุคอำเภอลำลือ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีการคัดเลือกบทเพลงที่ได้รับความนิยมและมีความหลากหลายตามสมัยนิยม เพื่อให้การแสดงได้รับความสนใจจากผู้ฟัง และผู้ที่เข้าร่วมสนุกในการร้อง และขั้นตอนในการแสดงนั้นเป็นรูปแบบการแสดงที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ของร้องย้อนยุคของอำเภอลำลือ จังหวัดเพชรบูรณ์ที่สืบทอดต่อกันมา และมีการปรับเปลี่ยนเพื่อความเหมาะสมตามยุคสมัย ดังนี้

1. ลักษณะบทเพลง

ด้านรูปแบบการแสดงร้องย้อนยุค อำเภอลำลือ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีการเลือกใช้บทเพลงที่มีความหลากหลาย มีจังหวะสลับกันไปมา โดยใช้บทเพลงเก่าหรือเพลงร่วมสมัยมาใช้บรรเลงเป็นเพลงที่มีความยาวไม่มากนัก มีลีลาการขับร้องที่มีอัตลักษณ์ชวนฟังบางเพลงไม่ปรากฏนามของผู้ประพันธ์ คำร้องและทำนองบางบทเพลงเกิดจากการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นหรือปากต่อปากในรูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้แบบมุขปาฐะไม่มีการจดบันทึก เนื้อเพลงจะมีความหลากหลายอารมณ์แตกต่างกันออกไป เช่น การเกี้ยวพาราสี วรรณคดี สะท้อนวิถีชีวิต และปลุกใจ สามารถยกตัวอย่างเพลง ดังนี้

บทเพลง	จังหวะ
เพลงไหว้ครู (ขอละवाद)	เนื้อร้องเกริ่นเป็นเสียงพูดกล่าวถึงความเป็นสิริมงคลและแสดงให้รู้ว่าจะเริ่มมีกิจกรรมการรำวง
เพลงรำถวายวัด	ร่ำวง
ดับไฟคู่กัน	แซมบ้า
พี่รักน้องปองนุช...	กลองยาว
ข้าวปลูกพันธุ์ดี	โซล
สุรพลมาแล้ว	ชะชะซ่า
สาวผักไห่	ตะลุง
ลี้จจะขาวนา	ร่ำวง
หัวใจผมว่าง	บีกิน
งามจริง	ม้าย่อง
รักจริงใจ	เมอร์เร้งเก้
กรุงเทพมหานคร	ร่ำวง
Why do I Love You So	โซล

ขั้นตอนการแสดง

ในการแสดงรำวงย้อนยุค อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มีรูปแบบการแสดงที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา มี 3 ขั้นตอน ประกอบไปด้วย 1) ขั้นตอนพิธีไหว้ครู 2) ขั้นตอนการออกวง และ 3) ช่วงการแสดง ในแต่ละช่วงมีความหมายต่อการแสดงทั้งนักดนตรีผู้บรรเลงและนางรำที่ทำการแสดงร่วมกันในครั้งนั้น ๆ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 พิธีไหว้ครู

การไหว้ครูของรำวงย้อนยุค อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ จะเริ่มจากการไหว้ครูดนตรี มีเครื่องไหว้ครู ได้แก่ เงินจำนวน 39 บาท สุราขาว 1 ขวด บุหรี่ 1 ซอง ดอกไม้ และธูปเทียน การไหว้ครู จะทำการเริ่มพิธีโดยหัวหน้าวงดนตรีเป็นผู้นำไหว้ครู เพื่อขอพรจากครูอาจารย์ในด้านการแสดง ให้การแสดงรำวงย้อนยุคที่กำลังจะแสดง สามารถแสดงได้อย่างราบรื่นและสมบูรณ์ทุกประการ ก่อนจะนำเครื่องเซ่นไหว้ คือ สุราขาว ไปประพรมเครื่องดนตรี เครื่องเสียง และนำธูปไปปักไว้บริเวณพื้นที่ทำการแสดง หลังจากเสร็จพิธีการไหว้ครูดนตรีแล้ว หัวหน้านางรำจะเป็นผู้นำจุดธูปแล้วเดินนำนางรำทั้งหมดไปไหว้ครูนางรำที่เสากลางลานรำวง ขอพรให้การแสดงเป็นไปอย่างราบรื่น ไม่เกิดเหตุร้ายระหว่างการแสดง เมื่อกราบไหว้ขอพรเสร็จ หัวหน้านางรำจะนำธูปไปปักไว้บริเวณโคนเสากลางลานรำวง และใช้ฝ่ามือแตะพื้น 3 ครั้งก่อนจะลู่ไปบนศีรษะของตนเป็นอันเสร็จพิธี

ขั้นตอนที่ 2 การออกวง

การออกวงหรือช่วงเริ่มการแสดง ยังถือเป็นช่วงของพิธีการ ไห้ครู วงดนตรีรำวงย้อนยุคถนนคนเดินอำเภอหล่มสัก จะเริ่มการบรรเลง เพลงซอละวาดเป็นเพลงแรกทุกครั้ง เนื้อเพลงมีเนื้อหาและความหมาย เกี่ยวกับการขอพรต่อครูอาจารย์ และกล่าวถึงการขอให้เกิดความเป็นสิริมงคลต่อการรำวงย้อนยุค รวมถึงแสดงให้ผู้คนในละแวกนั้นรับรู้ว่าการแสดงจะเริ่มขึ้นแล้ว ในช่วงนี้การแสดงจะมีเพียงดนตรีที่ทำการแสดง เท่านั้น ส่วนนางรำจะนั่งสงบประจำอยู่ด้านหน้าเวที เป็นการทำความเคารพต่อครูอาจารย์โดยพร้อมเพรียงกัน

การบรรเลงเพลงซอละวาด จะบรรเลงวนไปจนกว่าผู้ร้องจะนำลง หรือจบการบรรเลง ซึ่งถือเป็นการสิ้นสุดการบรรเลงเพลงไห้ครู หลังจาก

การบรรเลงเพลงไหว้ครูเพลงและครุฑสำเร็จสิ้นแล้วแล้ว วงดนตรีรำวงย้อนยุคจะบรรเลงเพลงประกอบการรำถวายวัด ซึ่งเป็นการออกรำเฉพาะนางรำติดต่อกันจำนวน 3 บทเพลง เพลงที่ใช้จะเป็นเพลงในลีลาจังหวะรำวง ในขั้นตอนนี้ไม่อนุญาตให้ผู้ชมเข้าร่วมรำวงกับนางรำ

ช่วงที่ 3 ช่วงการแสดง

ช่วงการแสดงรำวงย้อนยุค ถนนคนเดิน อำเภอหล่มสัก ในช่วงนี้จะเป็นการเชิญชวนผู้ที่มีความสนใจ ในบริเวณพื้นที่โดยรอบเข้ามา ร่วมการแสดงและมาร่วมสนุกในกิจกรรมการรำวงย้อนยุค โดยจะมีการบรรเลงเพลงเร็วสลับเพลงช้า เปลี่ยนรูปแบบจังหวะไปตามผู้ที่เข้าร่วมรำวงขอมา หรือตามความเหมาะสมของจังหวะในช่วงการบรรเลง เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน ความรู้สึกมีส่วนร่วม และสามารถเข้าร่วมรำวงได้

เช่น หากมีผู้สูงอายุเข้าร่วมรำวงในรอบนั้นเป็นจำนวนมากก็จะใช้จังหวะที่ไม่มีความเร็วมากนัก และสามารถให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมรำวงได้อย่างมีความสุข เช่น จังหวะม้าย่อง จังหวะรำวง เป็นต้น

การรำวงย้อนยุค มีอัตลักษณ์การเคลื่อนไหวร่างกายตามพื้นฐานของการรำวงมาตรฐานของนาฏศิลป์ เช่น การตั้งวง การจับมือ การเดิน การย่อเท้าตามจังหวะ

การแต่งกาย

การแต่งกายของนักดนตรีและนางรำในขณะรำวงย้อนยุค อำเภอลำลูกเกด มีรายละเอียด ดังนี้

นักดนตรี มีการแต่งกายคล้ายคลึงกันกันสุภาพไม่เคร่งครัดรูปแบบ เสื้อลายดอกไม้ เนื้อผ้ามีสีสันสดใสสะดุดตา สวมกางเกงขายาว เนื้อผ้ามีสีสันสุภาพ กางเกงยีนส์ หรือกางเกงที่มีพื้นผ้า สีสดใส

นักร้องนำ จะเน้นการสวมใส่เสื้อผ้าสีสดใส หรือสวมหมวกเพื่อสร้างความแตกต่างและสร้างความสนใจในการแสดงด้านหน้าเวที สวมรองเท้าหนังสุภาพหรือรองเท้าผ้าใบ

นางรำ ชุดการแต่งกายของนางรำจะแต่งตัวเป็นเสื้อผ้าสีสดใสโดดเด่นสวยงาม กระโปรงจีบรอบเอว ชายกระโปรงสั้นเหนือเข่า รองเท้า

สั้นสูง ใส่เครื่องประดับที่มีรูปแบบและมีสีสันแวววาวงดงามคล้ายเพชร เช่น ต่างหู เข็มขัด ปกเสื้อ ชายกระโปรง เพื่อสร้างความสวยงามให้กับนางรำ

อุปกรณ์ประกอบการแสดง

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบอุปกรณ์ประกอบการแสดงรำวงย้อนยุค อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ดังนี้

1. เวทีวงดนตรี ใช้เวทีสำเร็จรูปโครงเหล็ก สามารถประกอบติดตั้งและจัดเก็บง่าย มีขนาดความยาว 6 เมตร กว้าง 4 เมตร ยกพื้นชั้นเดียวสูง 1 เมตร ขอบเวทีเย็บด้วยผ้าปิดบังโครงเหล็กเพื่อความสวยงาม ด้านหลังเป็นฉากโครงไม้ตั้งสูง 2.5 เมตร และยาว 4 เมตร เพื่อดัดฉากงานรำวงย้อนยุค

2. ฉาก ใช้วิธีการพิมพ์ข้อความลงในวัสดุแผ่นไว้นิลตามขนาดของโครงไม้ที่ตั้งไว้ ออกแบบให้มียอดประกอบ สีสันสอดคล้องกับกิจกรรมของงาน และในพื้นป้ายไว้นิลพิมพ์ข้อความ รำวงย้อนยุค ถนนคนเดินไทหล่ม ส่วนด้านบนเปิดโล่ง และใช้หอนาฬิกาเป็นศูนย์กลางในการดำเนินการรำวงย้อนยุค

3. เครื่องเสียง ในการบรรเลงใช้เครื่องเสียงในรูปแบบใหม่ แบ่งเป็นเสียงเบส เสียงกลางและเสียงแหลม โดยใช้ตู้ลำโพงเสียงเบสและเสียงกลางร่วมกันข้างละ 2 คู่ เสียงแหลมอีกข้างละ 1 คู่ ลำโพงมอนิเตอร์บนเวที 2 คู่ ตู้ขยายเสียงสำหรับกีตาร์ 2 ตู้ กีตาร์เบส 1 ตัว และคีย์บอร์ด 1 ตัว เพื่อให้ได้คุณภาพเสียงในการแสดงที่มีคุณภาพ

4. ระบบไฟส่องสว่าง เพื่อให้บริเวณเวทีดนตรีและลานรำวงมีความสว่างมองเห็นการแสดงชัดเจนและสวยงาม จึงต้อง ติดตั้งไฟสปอร์ตไลท์สำหรับใช้ส่องสว่างด้านหน้าเวที และพื้นที่ลานรำวง จำนวน 2 หลอด และระบบไฟแสงสีส่องสว่างด้านข้างเวที ข้างละ 1 คู่ หรือสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามงบประมาณที่ได้รับมา

บทบาทรำวงย้อนยุคต่อชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

รำวงย้อนยุคเข้าสู่อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ด้วยกระบวนการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม และไม่ปรากฏการบันทึกเอกสารที่ชัดเจนเรื่องการรับวัฒนธรรมรำวงย้อนยุคว่ามาจากที่ใด จากการศึกษารำวงย้อนยุคอำเภอหล่มสัก

พบว่าการประยุกต์รูปแบบศิลปะการแสดงร่ายย่อนยุคให้เข้ากับบริบทหรือค่านิยมในพื้นที่ของตนเองได้เป็นอย่างดี ร่ายย่อนยุคมีบทบาททางด้านวัฒนธรรมประเพณี เศรษฐกิจชุมชน และมีปัจจัยที่มีผลต่อการสืบทอดองค์ความรู้ ดังนี้

ด้านวัฒนธรรมประเพณี

อำเภอหล่มสักจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม รวมทั้งความหลากหลายทางด้านกลุ่มชาติพันธุ์ รูปแบบประเพณี วัฒนธรรมจึงมีความหลากหลาย มีพื้นที่ติดต่อระหว่างภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางตอนบน ทิศตะวันออกติดกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลักษณะของวัฒนธรรมจึงมีการผสมผสานกัน เทศบาลเมืองหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้เริ่มจัดกิจกรรมส่งเสริมในด้านการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยจัดการแสดงร่ายย่อนยุคในโครงการถนนคนเดินไทหล่ม เป็นการละเล่นที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างผู้บรรเลง ผู้ชม ผู้ฟังและผู้ที่ยินยกรำวง โดยจัดให้มีการแสดงร่ายย่อนยุคขึ้นในงานถนนคนเดิน อำเภอหล่มสัก เป็นประจำทุกวันเสาร์ เพื่อให้ผู้ที่อยู่ในบริเวณงานได้มีส่วนร่วมในการรับชม และสามารถเข้าร่วมการร่ายโดยไม่มีการจำหน่ายบัตร และส่งเสริมความรักสามัคคี นอกจากกิจกรรมร่ายย่อนยุคที่จัดในถนนคนเดินแล้ว เทศบาลเมืองหล่มสักและอำเภอหล่มสักได้มีแผนงานและโครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นในงานประเพณีต่างๆ รวมถึงการสร้างพิพิธภัณฑ์หล่มสักดีเพื่อแสดงให้เห็นถึงรูปแบบขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนอำเภอหล่มสัก ที่สะท้อนให้คนในยุคปัจจุบันได้เห็นถึงความดีงามของวัฒนธรรมที่ส่งผ่านมาปัจจุบันและเป็นแนวทางการพัฒนาในอนาคต

ด้านเศรษฐกิจชุมชน

ในด้านเศรษฐกิจชุมชน โครงการถนนคนเดินไทหล่ม กำหนดให้มีกิจกรรมการร่ายย่อนยุค เพื่อสร้างบรรยากาศความบันเทิงต่อผู้ที่มาร่วมงาน ก่อให้เกิดการเรียนรู้องค์ประกอบทางด้านศิลปะการร่ายย่อนยุค เกิดความแปลกใหม่สำหรับผู้สนใจในด้านวัฒนธรรมการร่ายย่อนยุค ทำให้ได้รับประสบการณ์ใหม่ในงานศิลปวัฒนธรรมผ่านการเรียนรู้แบบไม่เจาะจงที่เกิดจากการฟังหรือการฟัง หรือร่วมสนุกกับกิจกรรมร่ายย่อนยุค เป็นการสัมผัสต่อเหตุการณ์จริงที่สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว และการแสดงถึงอัตลักษณ์การร่ายย่อนยุคของอำเภอ

หล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ให้กับนักท่องเที่ยวทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่เห็นถึงมรดกวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อมีผู้สนใจมาร่วมงานเป็นจำนวนมากจึงก่อให้เกิดโอกาสในการสร้างรายได้จากการจำหน่ายสินค้าได้มากขึ้น เป็นการสร้างรายได้ให้กับผู้ประกอบการร้านค้า และส่งเสริมให้มีการจ้างงานในชุมชนมากขึ้น จึงเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนที่สอดคล้องกันโดยกระบวนการมีส่วนร่วม

ปัจจัยที่มีผลต่อการสืบทอดองค์ความรู้

การสืบทอดองค์ความรู้การร่ายย้อนยุค ถนนคนเดิน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้เสียแบบมีส่วนร่วม และการสังเกต สรุปได้ว่า มีรูปแบบการแสดงที่มีอัตลักษณ์เฉพาะของตนเอง เกิดปรากฏการณ์ในกลุ่มคนหนุ่มสาวไม่นิยมการร่ายย้อนยุค เนื่องจากมีความคิดที่ไม่ทันสมัย และไม่เข้าใจถึงความสำคัญในกระบวนการของศิลปวัฒนธรรมการร่ายย้อนยุค มีเพียงกลุ่มคนในช่วงวัยกลางคนถึงวัยผู้สูงอายุที่ให้ความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมการแสดงร่ายย้อนยุค โดยมีความคิดว่าการร่ายเป็นการละเล่นที่แสดงออกถึงความงามของลีลาการรำหรือการเต้นที่งดงาม ความหมายของบทเพลงสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตและบรรยากาศของสังคมชนบท มีความร่วมสมัย สร้างความสุขและเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ให้กับสังคมพหุวัฒนธรรมต่อไป

ในด้านการถ่ายทอดความรู้ พบปัญหาหาการขาดแคลนบุคลากรที่สนใจในการแสดง และผู้สนใจที่เข้าร่วมฝึกซ้อมการร่ายขาดความอดทน เนื่องจากการแสดงร่ายย้อนยุคใช้เวลามากในการฝึกซ้อม ทั้งลีลาการเต้นในจังหวะต่างๆ ต้องสอดคล้องกับดนตรีและการขับร้อง ทุกองค์ประกอบต้องใช้เวลามากในการฝึกซ้อมเพื่อให้เกิดทักษะความชำนาญครบทุกองค์ประกอบและพัฒนาทักษะความสามารถถึงขั้นมืออาชีพ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้ได้รับคามนิยม สามารถสร้างงานและสร้างรายได้ให้กับนักดนตรี นางรำ ผู้ประกอบการสนับสนุนการแสดงทั้งด้านเวทีระบบไฟและระบบเสียง

ปัจจุบัน การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่รวดเร็ว ความก้าวหน้าของระบบการสื่อสาร ทำให้เกิดการพัฒนาทั้งรูปแบบการดำรงอยู่ของขนบธรรมเนียม ประเพณี การประยุกต์หรือการผสมผสานวัฒนธรรมของการละเล่นในรูปแบบเดิม ทำให้สังคมมีความนิยมและการยอมรับในตัววัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปอย่างกว้างขวางและรวดเร็วมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการพัฒนา

สู่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแสดงไปตามสมัยนิยม ที่เป็นการส่งต่อทางด้านวัฒนธรรมจากการรำโชนตั้งแต่ยุคจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มีการพัฒนาท่ารำแม่บทของของรำวงมาตรฐานในระบบการศึกษา ในสังคมชั้นสูงในเมืองใหญ่ และมีการแพร่กระจายวัฒนธรรมการรำวงออกไปสู่ประชาชนในภูมิภาค เพื่อสร้างความบันเทิง สร้างขวัญและกำลังใจให้ประชาชนชาวไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ต่อมาในช่วงสถานการณ์การเกิดสงครามเวียดนามสามารถหาอาวูจได้ง่ายและนำมาใช้ในทางที่ผิดในงานรำวงก่อให้เกิดการบาดเจ็บและเสียชีวิต ทำให้เกิดปัญหาในด้านการปกครอง ส่งผลให้รัฐบาลต้องออกมาตรการและกฎหมายห้ามการแสดงรำวง ปัจจุบันการรำวงได้ถูกนำกลับมาแสดงในลักษณะของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม อนุญาตให้มีการรำวงในงานต่างๆ ทั้งนี้ผู้จัดงานมีมาตรการกำกับดูแลป้องกันการก่อเหตุ การรำวงจึงมีความปลอดภัยและเป็นความบันเทิงที่ได้รับความนิยมในท้องถิ่น และ มีการพัฒนารูปแบบวงดนตรีโดยนำเอาเครื่องดนตรีสากลมาร่วมบรรเลงรูปแบบการนำเสนอของพิธีกร พัฒนารูปแบบจังหวะที่มีความหลากหลายมากขึ้นทั้งแบบเก่าและแบบใหม่ พัฒนาท่ารำ การแต่งหน้า ชุดการแสดงของนางรำที่มีสีสัน สะดุดตา สร้างความสนใจต่อผู้ชม และเรียกรูปแบบการแสดง ว่า “รำวงย้อนยุค”

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ส่งผลให้เกิดการปรับตัวของคณะรำวงย้อนยุค จึงต้องมีการพัฒนาดนเองอยู่ตลอดเวลาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทั้งค่านิยมและเทคโนโลยี รวมถึงการปรับปรุงรูปแบบการแสดงให้เป็นที่น่าสนใจของกลุ่มเยาวชนให้หันมาให้ความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น หน่วยงานราชการที่กำกับดูแลงานวัฒนธรรมหรือสถานศึกษา สมควรกำหนดให้มีแผนงานหรือโครงการสนับสนุนวัฒนธรรมการรำวงย้อนยุคที่เป็นรูปธรรม รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนารูปแบบการสื่อสารกิจกรรมรำวงย้อนยุคผ่านระบบการสื่อสารข้อมูลที่ทันสมัยให้เข้าถึงผู้สนใจที่อยู่นอกชุมชนให้เข้าร่วมการรำวงย้อนยุคในรูปแบบของการสร้างสรรค์ใหม่ ที่สามารถสร้างความสุข และสร้างบรรยากาศความงดงามในชุมชนให้ดำรงอยู่ได้อย่างยาวนาน

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

อัตลักษณ์รำวงย้อนยุค อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เกิดขึ้นภายหลังการก่อตั้งอำเภอหล่มสัก หรือ เทศบาลเมืองหล่มสัก ทำการแสดงประจำอยู่ที่ ตลาดถนนคนเดินไทหล่ม ถนนรณกิจ อำเภอหล่มสัก จังหวัด

เพชรบูรณ์ ผู้วิจัยศึกษาอัตลักษณ์ของรำวงย้อนยุค อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ แบ่งได้ 4 ด้าน ดังนี้

1. เครื่องดนตรี

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในชุมชนอำเภอหล่มสัก ที่ก่อให้เกิดเป็นรูปแบบศิลปะการแสดงที่มีความหลากหลาย เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา การรับวัฒนธรรมใหม่ผ่านระบบการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นกับศิลปะการแสดงรำวงย้อนยุคถนนคนเดินไทหล่ม อำเภอหล่มสัก โดยแต่เดิมเป็นเพียงการขับร้องประกอบจังหวะกลองและเครื่องกระทบ และพัฒนามาตามลำดับมีการผสมเครื่องดนตรีพื้นบ้านได้แก่พิณและแคนกับดนตรีตะวันตก เช่น กีตาร์ แซกโซโฟน เข้ามาผสมในการบรรเลง ปัจจุบันพบเครื่องดนตรีที่ใช้ในการแสดงรำวงย้อนยุค อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) เครื่องสาย ได้แก่ กีตาร์และกีตาร์เบส 2) เครื่องเป่า ได้แก่ อัลโตแซกโซโฟน (Alto saxophone) 3) เครื่องประเภทลิ้นนิ้ว ได้แก่ คีย์บอร์ดและออร์แกน และ 4) เครื่องประกอบจังหวะ ได้แก่ กลองชุด กลองทอมบา แทมโบรีน และฉาบเล็ก สอดคล้องกับงานวิจัยของ เฉลิมศักดิ์ พิบูลศรี (2535, หน้า 20-72)

2. รูปแบบการแสดง

รูปแบบการแสดงรำวงย้อนยุค อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) ลักษณะบทเพลง นิยมนำเป็นเพลงเก่ามาบรรเลง และมีความหลากหลายในด้านจังหวะของการบรรเลง มีเพลงไหว้ครูหรือเพลงซอละวาท เนื้อร้องเกริ่นนำเป็นเสียงพูดกล่าวถึงความป็นสิริมงคลและแสดงให้รู้ว่าจะเริ่มมีกิจกรรมการรำวง มีรูปแบบการบรรเลงเพลงและการรำถวายวัด จังหวะที่นิยมนำมาใช้ในการรำวงย้อนยุค เช่น จังหวะรำวง แชมบ้า กลองยาว โซล ชะชะซ่า ตะลุง ปี่กิน

มาย่อง และเมอร์เร็งเก้ เป็นต้น 2) ขั้นตอนการแสดง แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนไหว้ครู ขั้นตอนออกวง และขั้นตอนการแสดง ในแต่ละขั้นตอนมีความหมายต่อการแสดงทั้งผู้บรรเลงที่เป็นนักดนตรีตลอดจนนางรำที่ต้องทำการแสดง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ลักขณา ชุมพร (2555, หน้า174-176) ได้กล่าวว่า การร้องการเล่นเพลงพื้นบ้านในพื้นที่ชุมชนสามโก้ มีความเกี่ยวข้องกับทางวัฒนธรรมในการไหว้ครูก่อนเริ่มทำการแสดง การขอขมาซึ่งกันและกันหลังจบการแสดง มีวัฒนธรรมการแต่งกายที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต เพลงพื้นบ้านสามโก้ สืบทอดโดยการร้องเล่นแบบปากต่อปากหรือมุขปาละ มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นต่อกันมา และ 3) ด้านอุปกรณ์ประกอบการแสดง ประกอบด้วย ฉากเวที ขอบเวทีเย็บผ้าปิดบังโครงเหล็กเพื่อความสวยงาม มีฉากไม้ตั้งด้านหลังบนเวที สำหรับติดป้ายชื่อโครงการ มีอุปกรณ์ระบบเสียงครบชุด ตั้งตู้ลำโพงให้เสียงต่ำ เสียงกลาง และเสียงแหลม บริเวณด้านหน้าข้างเวที ทั้ง 2 ด้าน และลำโพงมอนิเตอร์บนเวที ตั้งตู้ขยายเสียงหรือตู้แอมป์ปริไฟล์ สำหรับเครื่องดนตรีทั้งกีตาร์โซโล่ กีตาร์คอร์ด์ คีย์บอร์ดและออร์แกน มีระบบไฟสปอร์ตไลท์ ไฟแสงสีส่องสว่างหน้าเวที แสงกลางลานเวทีและรอบบริเวณลานร้าว สอดคล้องกับงานวิจัยของ Michael (2010, หน้า 1-13) ได้วิจัย Territory and Exchange in Western Canadian Folk Music Festivals. ได้กล่าวถึงดนตรีพื้นบ้านว่า ปลายปี ค.ศ.1960 งานเทศกาลพื้นบ้านได้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบดนตรีพื้นบ้านจากต้นแบบเป็นเพลง folkloric เพื่อให้ได้รับความนิยม เป็นดนตรีที่เกิดขึ้นในช่วงปลายปี ค.ศ. 1950 ถึง 1960 และมีคนวัยหนุ่มสาวจำนวนมากเข้ามามีส่วนร่วมในช่วงกิจกรรมการแสดงเพลงพื้นบ้านของชุมชนที่มุ่งเน้นรูปแบบของบทเพลง รวมถึงการตั้งเวทีสำหรับจัดกิจกรรมแสดงดนตรีพื้นบ้าน และในเทศกาลนี้ ได้สรุปผลโดยใช้วิธีการทางทฤษฎีการพัฒนาโดย Deleuze และ Guattari ว่างานเทศกาลดนตรีร่วมสมัยใช้ประโยชน์จาก

ทุนทางสังคมในการสร้างสรรค์ดนตรีพื้นบ้านและการรวบรวมบทเพลง ก่อให้เกิดทางเลือกเพิ่มมากขึ้นและรวมถึงการมุ่งเน้นไปสู่ศักยภาพทางการเมืองและสังคม

การศึกษาด้านบทบาทร่วมนยุคต่อชุมชนของอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ด้วยกระบวนการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม จากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลสรุปได้ ดังนี้

1. ด้านวัฒนธรรมประเพณี อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มีการผสมผสานด้านวัฒนธรรมที่หลากหลายและมีการส่งเสริมการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมการร่วมนยุค รวมถึงการมีส่วนร่วมระหว่างนักดนตรี นักร้อง นักร่ำวง และผู้ชม ในเวทีร่วมนยุค ณ ถนนคนเดินไทหล่ม อำเภอหล่มสัก มีการส่งเสริมให้มีการจัดการแสดงในงานเทศกาลต่างๆ ของชุมชนในอำเภอหล่มสัก และการจัดมหกรรมแสดงในงานต่างๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทินกร อัดไพบูลย์ (2554, หน้า 35-52) ที่ได้ศึกษาการบริหารจัดการดนตรีและศิลปะการแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในมณฑลยูนนาน พบว่า รูปแบบดนตรีและศิลปะการแสดง มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบจากการรับใช้สังคม มาเป็นการสร้างความสุนทรีย์แก่ผู้ชมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวตามนโยบายรัฐ การพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว การผสมผสานดนตรีและศิลปะการแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อกับดนตรีและศิลปะการแสดงของจีน และตะวันตกอันทันสมัยตามนโยบายรัฐ

2. ด้านเศรษฐกิจชุมชน โครงการถนนคนเดินไทหล่ม อำเภอหล่มสัก จัดกิจกรรมร่วมนยุคในงาน เพื่อสร้างความบันเทิงต่อผู้มาร่วมงาน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ เกิดความรู้สึกแปลกใหม่ เกิดความสนใจในด้านวัฒนธรรมการร่วมนยุค และรับเอาศิลปวัฒนธรรมผ่านการเรียนรู้แบบไม่เจาะจงจากการฟัง การสัมผัสต่อเหตุการณ์จริง ส่งผลให้มีการส่งเสริมให้มีการจ้างงานเพิ่มมากขึ้น และเป็นจุดสนใจถึงอัตลักษณ์ของการ

รางวัลย้อนยุค แก่นักท่องเที่ยวทั้งในพื้นที่และนักท่องเที่ยวจากนอกพื้นที่ได้เห็นถึงวัฒนธรรมภูมิปัญญาพื้นถิ่น อีกทั้งร้านค้ารอบบริเวณงานมีโอกาสรายได้จาก การจองจำหน่ายสินค้า หรือการเข้าร่วมสนุกกับกิจกรรมรางวัลย้อนยุค จึงเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนที่สอดคล้องกันโดยผ่านการมีส่วนร่วมกับชุมชน

3. ปัจจัยที่มีผลต่อการสืบทอดองค์ความรู้รางวัลย้อนยุค ถนนคนเดิน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ พบปัญหาในกระบวนการการสืบทอด นางราชาดความตั้งใจและขาดความอดทนในการฝึกซ้อม เนื่องจากการแสดงรางวัลย้อนยุคต้องใช้เวลาในการฝึกซ้อมและการแสดง การเรียนรู้เทคนิควิธีการขับร้องบทเพลงที่ใช้ในการบรรเลงมีจำนวนมาก การฝึกทักษะดนตรีมีความสำคัญและต้องตั้งใจ มีใจรักและมีความอดทนเพื่อฝึกฝนให้เกิดทักษะความชำนาญสามารถเล่นได้อย่างเชี่ยวชาญหรือที่เรียกว่ามืออาชีพ

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน ส่งผลกระทบอย่างมากกับการดำรงอยู่ของขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมการเล่นแบบเดิม ความก้าวหน้าของระบบการสื่อสาร ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว สอดคล้องกับงานวิจัยของ กำพร ประชุมวรรณ (2566, หน้า 35-93) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การอนุรักษ์และการสืบทอดการทำเค่ง (แคน) กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง บ้านกนกงาม อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์และสืบทอดการทำเค่ง ได้ 7 ประเด็นดังนี้ 1) สภาพสังคมประเพณีและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมที่ส่งผลโดยตรงต่อประเพณีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ 2) การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม คือ การรับเอาวัฒนธรรมภายนอกเข้ามาประยุกต์ใช้ภายในชุมชนจนเกิดการครอบงำทางวัฒนธรรม และส่งต่อองค์ความรู้ผ่านกระบวนการทางด้านวัฒนธรรม 3) อาชีพ เนื่องจากสภาพสังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงในด้านปัจจัย

หลายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับระบบการเงินและการดำรงชีพในสังคม 4) การได้รับสัญชาติไทย ส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์ม้งได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานจึงไม่เกิดความมุ่งมั่นในการสืบสานศิลปวัฒนธรรม 5) การเปลี่ยนแปลงของชุมชนเกิดจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีการขยายตัวอย่างมากในพื้นที่อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ 6) ขาดแคลนผู้รู้ นับเป็นปัจจัยหลักของการส่งต่อองค์ความรู้ทางวัฒนธรรม 7) ขาดแคลนวัตถุดิบ การสร้างเค่งเป็นการสร้างเครื่องดนตรีที่มีความจำเพาะ หลากหลายมิติ วัตถุดิบหายากและมีราคาแพงทำให้มีราคาต้นทุนสูง

การลงพื้นที่ศึกษารวบรวมข้อมูลคนคนเดิน อำเภอหล่มสัก พบการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคม ประชาชนวัยกลางคนและผู้สูงวัยให้ความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมรวบรวมข้อมูลในขณะที่เยาวชนหรือกลุ่มวัยรุ่นคนหนุ่มสาวไม่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมรวบรวมข้อมูล ดังนั้น หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่นควรให้ความสนใจ ให้การสนับสนุนสร้างการรับรู้จากการสื่อสารผ่านเครือข่ายทีวี วิทยุ อินเทอร์เน็ต หรือส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมการฝึกปฏิบัติการรวบรวมข้อมูลในสถานศึกษา ในองค์กรหรือหน่วยงานในท้องถิ่นชุมชน จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาและการสืบสานวัฒนธรรมการรวบรวมข้อมูลให้อยู่กับสังคมต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักศิลปะและวัฒนธรรมในมหาวิทยาลัย มีนโยบายส่งเสริมและบูรณาการให้มีการดำเนินโครงการอนุรักษ์และส่งเสริมกิจกรรมการรวบรวมข้อมูลในพื้นที่และขยายไปสู่ชุมชนใกล้เคียง
2. สถานศึกษา ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และการพัฒนาการรวบรวมข้อมูลอย่างสร้างสรรค์ วิจัย ส่งเสริมการจัดกิจกรรมในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา

บทสรุป

การลงพื้นที่ศึกษาร่างย้อนยุคถนนคนเดิน อำเภอหล่มสัก พบการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคม ประชาชนวัยกลางคนและผู้สูงวัยให้ความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมร่างย้อนยุค ในขณะที่เยาวชนหรือกลุ่มวัยรุ่นคนหนุ่มสาวไม่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมร่างย้อนยุค ดังนั้น หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่นควรให้ความสนใจ ให้การสนับสนุนสร้างการรับรู้จากการสื่อสารผ่านเครือข่ายทีวี วิทยุ อินเทอร์เน็ต หรือส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมการฝึกปฏิบัติการร่างย้อนยุคในสถานศึกษา ในองค์กรหรือหน่วยงานในท้องถิ่นชุมชน จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาและการสืบสานวัฒนธรรมการร่างย้อนยุคให้อยู่กับสังคมต่อไป

บรรณานุกรม

- กนก คล้ายมุข. (2543). การศึกษาประสิทธิภาพของชุดการสอน เรื่องทักษะการปฏิบัติขลุ่ยเพียงออสำหรับนักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ : กรณีศึกษาโรงเรียนวัดโสภณเจติการาม สำนักงานประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. พระนครศรีอยุธยา: โรงเรียนวัดโสภณเจติการาม.
- กำพร ประชุมวรรณ. (2556). การอนุรักษ์และสืบทอดการทำแคง (แคน) กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง บ้านกนกงาม อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์. ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาดุริยางคศิลป์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี. (2535). สังคตินิยมว่าด้วยดนตรีไทย. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์,

- ลักขณา ชุมพร. (2555). เพลงพื้นบ้านภาคกลาง. เพลงพื้นบ้านสามโก้
อำเภอสามโก้ จังหวัดอ่างทอง. ปริญญาโทศิลปกรรมศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชามนุษยดุริยางควิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2543). สังคมวัฒนธรรมไทย : ลักษณะการ
เปลี่ยนแปลงทางวิทยาการวิจัยขอนแก่น. ภาควิชาสังคมวิทยาและ
มานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- MacDonald, Michael B. (2010). **Territory and Exchange in
Western Canadian Folk Music Festivals.** Doctor of
Philosophy Department of Music. Faculty of Graduate
Studies and Research University of Alberta.